

© Самарын, Вадзім Ігаравіч

КРЫМІНАЛЬНЫ ПРАЦЭС ФЕДЭРАТЫЎНАЙ РЭСПУБЛІКІ ГЕРМАНІЯ:
ПАПЯРЭДНЯЕ РАССЛЕДАВАННЕ І ПАПЯРЭДНІ РАЗГЛЯД СПРАВЫ
СУДОМ

У першай публікацыі мы разгледзелі агульныя для ўсіх стадый крымінальнага працэсу Германіі пытанні. У адпаведнасці з вызначаным дзяленнем крымінальнага працэсу ФРГ на стадыі да перадачы крымінальнай справы ў суд праводзіцца папярэдняе расследаванне. **Папярэдняе расследаванне ў ФРГ з'яўляецца пракурорскім расследаваннем і яно збольшага ўрэгулявана ў КПК.**

Расследаванне абавязкова пачынаецца пры наяўнасці першапачатковага падазрэння. Пры гэтым распачацца яно можа двума спосабамі:

- 1) кожны грамадзянін можа падаць заяву аб здзейсненым злачынстве (*Strafanzeige*) у пракуратуру, паліцыю ці ўчастковы суд (§ 158 КПК [4]). Заява можа быць вуснай (заносіцца ў пратакол) ці пісьмовай. У заяве павінны быць распаведзены абставіны злачынства, якое павінна крымінальна праследавацца. Калі заяўнік жадае, каб распачалося крымінальнае праследаванне, то заява называецца скарга пацярпеўшага (*Strafantrag*);
- 2) пракурор ці паліцыя могуць атрымаць звесткі пра здзейсненае злачынства іншым чынам (§§ 160, 163 КПК).

§ 160 КПК абавязвае пракуратуру даследаваць усе абставіны справы, а гэта значыць што пракурор высвятляе абставіны, якія абвінавачваюць і апраўдваюць абвінавачваемага. Як ужо адзначалася, расследаванне можа праводзіць пракурор самастойна. Следчых, як службовых асоб, у пракуратуры няма. Большая частка дзейнасці па расследаванні злачынстваў знаходзіцца ў руках паліцыі [1;42,48]. Пад час расследавання органы крымінальнага праследавання маюць права прымяняць меры прымусу, якія мы разгледзім ніжэй. “Асноўнае правіла расследавання” (§§ 161, 163 КПК)

дазваляе без асаблівых прадпісанняў правядзенне любых мер, якія не прыводзяць да глыбокага ўмяшання ў суб'ектыўныя правы.

У адпаведнасці з § 163а КПК абвінавачваемы павінны быць дапытаны да заканчэння расследавання, калі толькі правядзенне па справе не будзе спынена. Як напісана ў тым жа параграфі, па простых справах хопіць і дадання абвінавачваемаму магчымасці пісьмова выказацца. § 136а гарантуе свабоду выказвання на допыце праз недапушчэнне жорсткага абыходжання з абвінавачваемым ці выкарыстання стомленасці, фізічнага ўздзеяння, лекаў, мучэння, падману альбо гіпнозу. Структура першага допыту абвінавачваемага па КПК выглядае наступным чынам:

- растлумачэнне асобе, у здзяйсненні якога злачынства яна абвінавачваецца, і якімі нормаў КК гэта злачынства прадугледжана;
- зазначэнне права не сведчыць;
- зазначэнне права на кансультацыю з абаронцам;
- зазначэнне права хадайнічаць аб збіранні доказаў;
- апытанне адносна асобы;
- апытанне адносна справы.

Асобныя следчыя дзеянні (асабліва звязаныя з сур'ёзным прымусам) пракурор не мае права праводзіць самастойна. У гэтых выпадках ён звяртаецца з хадайніцтвам да ўчастковага суда, у раёне якога будзе праводзіцца следчае дзеянне. Хадайніцтва разглядае следчы суддзя з пункту гледжання законнасці, але не мэтазгоднасці (§ 162 КПК). У выпадках, якія не церпяць адкладання, суддзя можа прыняць адпаведныя меры і без папярэдняга хадайніцтва пракурора (§ 165 КПК), калі той, напрыклад, недасягальны. Суддзя дзейнічае тады як запасны пракурор (*Notstaatsanwalt*). Удзел следчага суддзі ў дасудовым расследаванні можа выяўляцца і ў забеспячэнні доказаў. Напрыклад, у адпаведнасці з § 254 КПК пад час судовага разбору можа быць зачытана прызнанне абвінавачанага, якое ён даў следчаму суддзе. Такая норма варта запазычанню, бо часткова спрыяе немагчымасці адмаўлення абвінавачаным ад сваіх сведчанняў, якія ён даваў

на папярэднім расследаванні. Акрамя таго, згодна з § 251 КПК пры адсутнасці ў судовым пасяджэнні сведкі, эксперта ці іншага абвінавачваемага, у большай колькасці выпадкаў могуць быць зачытаны пратаколы іх ранейшага допыту менавіта суддзёй.

Папярэдняе расследаванне можа закончыцца спыненнем ці прад'яўленнем афіцыйнага абвінавачання (§ 170 КПК). Расследаванне спыняецца:

1) калі не маецца дастатковых падстаў для падазрэння (у гэтым выпадку не маецца перашкод для прад'яўлення абвінавачання ў далейшым);

2) пры адсутнасці публічнага інтарэсу (заяўніку растлумачваецца магчымасць прад'яўлення прыватнага іску);

3) пры наяўнасці адпаведных падстаў (§§ 153-154е КПК):

- спыненне расследавання без дадатковых умоў з-за малазначнасці здзейсненага злачынства і адсутнасці публічнага інтарэсу (не маецца перашкод для прад'яўлення абвінавачання ў далейшым);

- часовае спыненне расследавання ў выпадку малазначнасці/здзяйснення меней цяжкага злачынства пры магчымасці “кампенсаваць” публічны інтарэс пад умовай ці з прадпісаннем (напрыклад, для аднаўлення даброт, якія былі пашкоджаны, зрабіць пэўныя дзеянні альбо выплаціць суму грошай на агульнакарысныя мэты ці ў дзяржаўны бюджэт; шкода павінна быць дакладна вызначана і абвінавачваемы пагаджаецца са спыненнем па дадзенай падставе; пасля выканання ўмовы ці прадпісання пракуратура спыняе расследаванне поўнасцю і далейшае прад'яўленне абвінавачання абмежавана);

Вышэйпазначаныя падставы датычацца толькі злачынстваў, якія КК адносяць да катэгорыі *Vergehen*, і ў некаторых выпадках для іх прымянення патрабуецца згода кампетэнтнага суда.

- спыненне расследавання дзеля паскарэння (калі абвінавачваемы здзейсніў некалькі злачынстваў і адно з іх нанесла параўнальна меншую

шкоду, пракуратура можа спыніць расследаванне апошняга злачынства; тое ж самае датычыцца нязначных частак адзінага злачынства);

- спыненне расследавання пракуратурай у выпадках, калі ў далейшым суд можа ўстрымацца ад пакарання (неабходна згода кампетэнтнага суда);

- спыненне расследавання пры наяўнасці пэўных дзяржаўных інтарэсаў (напрыклад, злачынства здзейснена за межамі ФРГ, праследаванне можа нанесці шкоду дзяржаве, абвінавачваемы выдаецца іншай дзяржаве дзеля праследавання за злачынства, якое ён здзейсніў і інш.)

Адзначым, што ў адрозненні ад ФРГ у Беларусі падобныя падставы ў большасці сваёй знаходзяцца ў Крымінальным кодэксе (параўн. арт. 6, 87-89 КК Рэспублікі Беларусь).

Пры наяўнасці дастатковых падстаў для падазрэння (г.зн. па выніках расследавання можна чакаць асуджэнне асобы) і адсутнасці падстаў для спынення расследавання пракурор падае ў суд іск (г.зн. прыцягвае абвінавачанага да суда) (§ 170 КПК). У пэўных выпадках прыцягненне да суда ажыццяўляецца пры дапамозе заявы аб выданні судовага загаду (§ 407 КПК). Змест іску пазначаны ў § 200 КПК. На момант прыцягнення абвінавачанага да суда ў крымінальнай справе павінна быць пазначана пра заканчэнне расследавання. Зазначым, што іск у ФРГ выконвае функцыі падобныя да пастанова аб прыцягненні ў якасці абвінавачваемага ў Беларусі: 1) абмежаванне кола проціпраўных дзеянняў, за здзяйсненне якіх асоба можа быць асуджана і 2) інфармаванне абвінавачанага аб тым, якія злачынствы ставяцца яму ў віну.

У ФРГ маецца працэдура прымушэння пракуратуры да падачы іску, якая служыць выкананню прынцыпу законнасці і абароне інтарэсаў пацярпеўшага. Гэтай працэдурай зрэдку карыстаюцца на практыцы і яна вельмі падобная на магчымасць абскарджання пастанова аб адмове ва ўзбуджэнні крымінальнай справы ў Беларусі. Распачаць працэдуру прымушэння можа толькі асоба, якая падала скаргу пацярпеўшага (§ 172 КПК). Па сэнсу § 172 КПК шкода павінна быць нанесена правам, выгадам і

законным інтарэсам пацярпеўшага злачынствам непасрэдна. Дадзеная працэдура немагчыма пры здзяйсненні злачынстваў прыватнага абвінавачання ці пры наяўнасці падстаў для спынення расследавання, якія пазначаны ў §§ 153-154е КПК. У выпадку, калі пракуратура спыніла расследаванне заяўнік мае права на працягу двух тыдняў ад моманту атрымання ім адпаведнага рашэння падаць скаргу ў Генеральную пракуратуру. Калі скарга будзе адхілена, заяўнік на працягу месяца можа падаць заяву да вышэйшага зямельнага суда.

Мерамі (сродкамі) прымусу (*Zwangsmittel*) у шырокім сэнсе з'яўляюцца ўсе меры, з дапамогай якіх публічная ўлада прымушае асобу супраць яго волі штосьці зрабіць ці не рабіць [3;1690]. Большасць следчых дзеянняў у сэнсе крымінальна-працэсуальнага заканадаўства Рэспублікі Беларусь КПК ФРГ называе мерамі прымусу. У крымінальным працэсе ФРГ да апошніх адносяць:

1) папярэдняе ўзяцце пад варту (*Untersuchungshaft*)

Для папярэдняга ўзяцця пад варту патрабуецца судовы загад аб узяцці пад варту. Загад можа быць вынесены толькі, калі маюцца ўсе падставы лічыць, што злачынства здзейсніў абвінавачваемы і маецца падстава для ўзяцця пад варту (§ 112 КПК). Да апошняй КПК адносіць наступныя: абвінавачваемы знік ці існуе небяспека яго знікнення; абвінавачваемы можа знішчыць, змяніць, фальсіфікаваць доказы ці незаконна ўздзейнічаць на ўдзельнікаў крымінальнага працэсу; маюцца падставы лічыць, што асоба можа паўтарыць ці прадоўжыць здзяйсняць злачынства. Калі абвінавачваемы падазраецца ў здзяйсненні асабліва цяжкага злачынства, спіс якіх даецца ў абз. 3 § 112 КПК, ён можа быць узяты пад варту нават пры адсутнасці пералічаных падстаў. Абвінавачваемы не можа быць узяты пад варту, калі дадзеная мера прымусу не адпавядае магчымаму пакаранню за здзейсненае злачынства.

Судовы загад аб узяцці пад варту выконвае пракуратура, а яго змест даводзіцца пад час затрымання абвінавачваемаму. Дадзеныя палажэнні вельмі адрозніваюцца ад норм КПК Беларусі, па якіх пракурор самастойна

выдае пастанову ці санкцыяніруе пастанову следчага ці дазнавацеля. Такім чынам, бок, якому належыць функцыя абвінавачання, прымае рашэнне, часта без азнаямлення з усімі акалічнасцямі справы. Больш аб'ектыўным, на нашу думку, з'яўляецца прыняцце рашэння аб абмежаванні свабоды асобы незалежным ад бакоў органам – судом.

У ФРГ затрыманы абвінавачваемы абавязкова дастаўляецца да кампетэнтнага суддзі не пазней чым у дзень, які наступае пасля дня затрымання (§§ 115, 115a КПК). Суддзя павінен неадкладна паведаміць пра ўзяцце пад варту родным абвінавачваемага, а таксама распавесці правы і дапытаць абвінавачваемага (§§ 114b, 115 КПК). Пасля допыту суддзя вырашае захаваць загад аб узяцці пад варту ў сіле ці адкласці яго выкананне, ці адмяніць.

Цікавыя нормы аб утрыманні абвінавачваемага пад варта можна знайсці ў § 119 КПК: “Узяты пад варту не можа ўтрымлівацца ў адным пакоі з іншымі зняволенымі. З іншымі зняволенымі, у адносінах якіх вядзецца расследаванне, ён можа ўтрымлівацца ў адным пакоі толькі пры наяўнасці яго пісьмовай згоды”. Менавіта такія ўмовы спрыяюць аб'ектыўнаму расследаванню і перавыхаванню асоб, якія здзейснілі супрацьпраўныя дзеянні.

У абвінавачваемага маюцца дзве магчымасці абароны сваіх правоў: хадайнічаць аб судовай праверкі неабходнасці яго ўтрымання пад вартай (§ 117 КПК) і дадатковая – абскарджанне судовага рашэння (§ 304 КПК). Калі ў абвінавачваемага няма абаронцы, праз тры месяцы ўтрымання суд самастойна правярае неабходнасць утрымання. Праз 6 месяцаў абвінавачваемы павінен быць вызвалены, калі вышэйшы зямельны суд не прыме рашэнне аб прадаўжэнні тэрміна ўтрымання пад вартай. У апошнім выпадку кожныя тры месяцы адбываецца судовая праверка.

2) часовае затрыманне (*vorläufige Festnahme*)

Па-першае, кожны грамадзянін мае права затрымаць асобу (якую немагчыма ідэнтыфікаваць ці якая спрабуе збегчы) пад час здзяйснення дзеяння, якое караецца крымінальным законам, а таксама адразу пасля здзяйснення на

месцы ці ў непасрэднай блізкасці ад яго. Магчымасць прычынення з боку грамадзян цялесных пашкоджанняў, правядзення агляду вопраткі і адабрання асобных рэчаў (ключоў, пашпарта і інш.) у асобы, якую яны затрымліваюць, у КПК ФРГ у адрозненні ад КПК Беларусі не прадугледжана. Гэтыя правы можна знайсці ў судовай практыцы [2;44].

Па-другое, § 127 КПК дазваляе пракуратуры і паліцыі часова затрымаць асобу да атрымання судовага загаду, калі маюцца падставы для ўзяцця яе пад варту і адначасова маецца боязь, што гэта асоба ўцячэ. Затрыманая асоба абавязкова дастаўляецца да кампетэнтнага суддзі не пазней чым у дзень, які наступае пасля дня затрымання.

3) цялесны агляд (*körperliche Untersuchung*)

Цялесны агляд (у ФРГ уключае таксама атрыманне пробы крыві, рэнтген і іншыя цялесныя ўмяшанні, якія не вядуць да пагаршэння стану здароў'я асобы) у адпаведнасці з § 81a КПК можа быць праведзены ў мэтах выяўлення дадзеных, якія маюць значэнне для расследавання, па пастанове суддзі (у выключных выпадках пракурора). Калі цялесны агляд патрабуе цялеснага ўмяшання, ён праводзіцца выключна ўрачом. Абвінавачваемы павінен пасіўна цярпець. Знешні цялесны агляд можна праводзіць таксама ў адносінах да сведак, але яны маюць права адмовіцца, калі маюць права не сведчыць. У некаторых выпадках (абз. 2 § 81c) у трэціх асоб можа быць узятая проба крыві.

4) малекулярна-генетычнае даследаванне (*molekulergenetiche Untersuchung*)

Для прававога рэгулявання аналізу ДНК у КПК ФРГ былі ўнесены §§ 81e-g. Матэрыялы, якія былі атрыманы пад час цялеснага агляду, могуць быць даследаваны на падставе пастановы суддзі (у выключных выпадках пракурора). Даследаванне праводзіць эксперт у мэтах выяўлення паходжання. Даследаванне іншых пытанняў забаронена.

У выпадку, калі неабходна параўнаць ДНК іншых асоб, у адпаведнасці з § 81h КПК неабходна атрымаць пастанову суддзі і пісьмовую згоду гэтых

асоб. Дадзеная мера можа ўжывацца толькі пры наяўнасці падазрэння ў здзяйсненні злачынстваў, якія пералічаны ў КПК.

5) меры забеспячэння доказаў (*Sicherstellung von Beweismittel*)

Дзея забеспячэння працэсу ад страты доказаў могуць быць праведзены: арышт рэчаў, адабранне вадзіцельскага пасведчання, арышт паштовай карэспандэнцыі.

Для арышту рэчаў трэба атрымаць пастанову суддзі (у выключных выпадках (акрамя арышту ў памяшканнях друкарняў ці тэле-/радыёстудый) пракурора). Трэба адзначыць, што палажэнне аб немагчымасці накладання арышту на рэчы ў памяшканнях друкарняў ці студый без судавага рашэння нават у неадкладных выпадках садзейнічае рэалізацыі свабоды распаўсюджвання інфармацыі і можа быць запазычана нашым заканадаўцам. У §§ 96, 97 КПК ФРГ пералічаны рэчы, на якія не можа накладацца арышт (напрыклад, пісьмовая перапіска паміж абвінавачваемым і асобамі, якія ў адпаведнасці з КПК адмовіліся сведчыць). Калі нехта мае рэчы, якія падлягаюць арышту, ён павінен іх выдаць, але гэты абавязак не распаўсюджваецца на асоб, якія маюць права не сведчыць і на абвінавачваемага (§ 95 КПК).

Вышэйадзначанае распаўсюджваецца і на адабранне вадзіцельскага пасведчання як доказу.

Арышт паштовай карэспандэнцыі праводзіцца суддзёй (у выключных выпадках пракурорам, але на працягу трох дзён ён павінен атрымаць дазвол ад суддзі). Адкрываць карэспандэнцыю мае права толькі суддзя. (§§ 99, 100 КПК).

б) кантроль тэлекамунікацый (*Überwachung der Telekommunikation*)

Да тэлекамунікацый у сэнсе КПК адносяцца тэлефон, тэлефакс, навіны і паведамленні электроннай пошты, паведамленні аб знаходжанні абанента мабільнага тэлефона і да т.п. Для правядзення кантролю патрабуецца пастанова суддзі (у выключных выпадках пракурора, але на працягу трох дзён яна павінна быць пацверджана суддзёй). Для вынясення рашэння неабходна, каб меліся дадзеныя аб падазрэнні асобы ў здзяйсненні ці ўдзеле ў

здзяйсненні злачынства, якое пералічана ў § 100а КПК (напрыклад, ваенныя злачынствы, дзеянні арганізаванай злачыннасці), а высвятленне акалічнасцей злачынства ці даследаванне месца жыхарства абвінавачваемага іншымі сродкамі аб'ектыўна было немагчыма. Кантроль тэлекамунікацый можа ўжывацца ў дачыненні абвінавачваемага і такіх трэціх асоб, якія карыстаюцца сродкамі сувязі абвінавачваемага (акрамя абаронцы). Тэрмін кантролю не можа перавышаць трох месяцаў, аднак можа быць падоўжаны кожны раз не больш чым на тры месяцы.

7) падслухоўванне ў жылых памяшканнях (*akustische Wohnraumüberwachung*)

Умовы праслухоўвання і запісу непублічна выказаных слоў без ведама асоб, у адносінах да якіх выкарыстоўваецца гэтая мера прымусу, былі значна зменены на пачатку XXI стагоддзя з-за таго, што Федэральны Канстытуцыйны Суд выказаўся аб неадпаведнасці працэдуры нормам Канстытуцыі ФРГ. У адносінах да абвінавачваемага праслухоўванне і запіс дазваляюцца, калі а) пэўныя дадзеныя сведчаць аб падазрэнні асобы ў здзяйсненні пералічаных у КПК цяжкіх злачынстваў (напрыклад, забойства, стварэнне злачыннага аб'яднання), б) злачынства само па сабе асабліва цяжкае, в) ёсць дадзеныя, што праз кантроль выказванняў абвінавачваемага можна дазнацца пра абставіны злачынства ці месца знаходжанне іншых абвінавачваемых, г) іншым чынам высветліць азначаныя дадзеныя занадта цяжка ці бесперспектыўна. Калі праслухоўванне можа закрануць сутнасць прыватнага жыцця, яно павінна быць спынена, а запісаная інфармацыя, якая датычыцца прыватнага жыцця, павінна быць неадкладна выдалена. Як правіла, праслухоўванне магчыма толькі ў кватэры абвінавачваемага. У кватэрах іншых асоб праслухоўванне дапушчальна, калі абвінавачваемы там пражывае і праслухоўванне адной толькі яго кватэры не прывядзе да высвятлення азначаных дадзеных. Пастанову аб праслухоўванні і запісу можа прыняць крымінальная палата зямельнага суда (у неадкладных выпадках – старшыня зямельнага суда, але яго пастанова павінна быць

пацверджана крымінальнай палатай на працягу трох дзён). Тэрмін дадзенай меры кожны раз не можа перавышаць 1 месяца. Калі мера выкарыстоўваецца 6 месяцаў, яе далейшае прымяненне магчыма толькі па пастанове вышэйшага зямельнага суда. Прыватнае жыццё ахоўваецца толькі ў памяшканнях. (§§ 100с, 100d КПК)

8) меры з ужываннем тэхнічных сродкаў (*Einsatz technischer Mittel*)

§ 100f КПК утрымлівае магчымасць: а) схаванага фота- і відэаздымання абвінавачваемага і трэціх асоб, б) праслухоўвання і запісу непублічна выказаных па-за памяшканнямі слоў абвінавачваемым і ў абмежаваных выпадках трэцімі асобамі (пры падазрэнні ў здзяйсненні злачынстваў пералічаных у КПК, праводзіцца па пастанове суддзі, а ў выключных выпадках – пракурора), в) ужывання іншых тэхнічных сродкаў у мэтах назірання (напрыклад, датчыка руху, пеленгатара).

Адзначым, што ўмовы і абмежаванні выкарыстання тэхнічных сродкаў пад час расследавання ўрэгуляваны ў нямецкім праве больш дасканала, чым у беларускім.

9) вобыск (*Durchsuchung*)

Дзеля росшуку доказаў можа быць праведзены вобыск кватэры і іншых памяшканнях абвінавачваемага, а таксама яго асабісты вобыск (не ўнутры цела) і вобыск рэчаў, які знаходзяцца пры ім. У іншых асоб вобыск дапускаецца для лаўлення абвінавачваемага ці пошуку слядоў злачынства і выняцця пэўных рэчаў, калі маецца дакладная інфармацыя аб іх знаходжанні ў памяшканнях, якія абшукваюцца. Вобыск праводзіцца па пастанове суддзі (у выключных выпадках пракурора). У адсутнасць суддзі і пракурора пры вобыску кватэры, офіснага памяшкання і да т.п. да ўдзелу абавязкова прыцягваюцца супрацоўнік органа мясцовага самакіравання ці два жыхара абшчыны. Вобыск кватэры, офіснага памяшкання і да т.п. ноччу (з 1 красавіка па 30 верасня: 21.00-04.00, з 1 кастрычніка па 31 сакавіка: 21.00-06.00) магчымы ў абмежаваных выпадках. Па заканчэнні вобыску па запыту асобам, якіх закранула дадзеная мера прымусу, пісьмова паведамляецца

падстава вобыску і пералік адабраных рэчаў. Знойдзеныя рэчы, якія могуць з'яўляцца доказамі іншага злачынства, могуць быць адабраны і выкарыстаны ў крымінальным працэсе. (§§ 102-109 КПК)

10) выкарыстанне асоб, якія скрытна дзейнічаюць (*Einsatz von verdeckt operierenden Personen*)

КПК ФРГ таксама часткова рэгулюе дзейнасць, якая ў Рэспубліцы Беларусь адносіцца да аператыўна-расшуковай. Так, органы крымінальнага праследавання ФРГ маюць права выкарыстоўваць асоб, якія скрытна дзейнічаюць: скрытых служачых паліцыі, служачых, якія не дзейнічаюць адкрыта, інфарматараў і асоб, якім можна давяраць. §§ 110a-e КПК утрымліваюць нормы аб выкарыстанні першых з азначаных.

11) іншыя меры прымусу:

- змяшчэнне абвінавачваемага для назірання ў публічны псіхіятрычны шпіталь (па пастанове суддзі пасля заслухоўвання эксперта і абаронцы; тэрмін не можа перавышаць 6 тыдняў) (§ 81 КПК);

- без згоды абвінавачваемага атрыманне адбіткаў яго пальцаў, фотаздымкаў, а таксама яго абмерванне (§ 81b КПК);

- параўнанне асабістых дадзеных (для выключэння ці пацвярджэння падазрэння; магчыма па пастанове суддзі, а ў выключных выпадках - пракурора) (§§ 98a, 98b КПК);

- усталяванне кантрольных пунктаў на вуліцах (магчыма па пастанове суддзі, а ў выключных выпадках – пракурора; у адпаведнасці з § 163d КПК пры гэтым магчыма часова захоўваць дадзеныя) (§ 111 КПК);

- аб'яўленне ў пошук, узяцце пад варту, выяўленне месца знаходжання (§§ 131-132 КПК);

- затрыманне для вызначэння асобы (маюць права праводзіць пракурор і паліцыя, але тэрмін не можа перавышаць 12 гадзін) (§§ 163b, 163c КПК);

- доўгатэрміновае назіранне (праводзіцца на падставе пастановы пракурора) (§ 163f КПК).

Адзначым, што ў адпаведнасці з § 101 КПК асобам, якіх датычыліся такія меры прымусу, як малекулярна-генетычнае даследаванне, арышт паштовай карэспандэнцыі, кантроль тэлекамунікацый, праслухоўванне і запіс непублічна выказаных слоў па-за памяшканнямі ці ўжыванне іншых тэхнічных сродкаў у мэтах назірання павінна быць неадкладна паведамлена аб іх прымяненні, калі гэта не перашкаджае расследаванню і грамадскаму парадку.

Пастановы суддзі ці пракурора могуць быць абскарджаны ў вышэйстаячы суд ці ўчастковы суд адпаведна. У большасці выпадкаў абскарджанне пастановы суддзі пасля ўжывання меры прымусу немагчыма. Магчыма таксама абскарджанне спосабу правядзення меры прымусу.

Папярэдні разгляд справы судом распачынае пракуратура шляхам падачы іску ў суд, які кампетэнтны разглядаць справу. Суддзя правярае ці маецца на самой справе сцвярджаемае пракуратурай дастатковае падазрэнне ў здзяйсненні злачынства абвінавачаным (ранейшы абвінавачваемы). Пры гэтым суддзя звязаны злачынствамі, якія азначаны ў іску, але не звязаны прававой ацэнкай пракуратуры (§ 206 КПК). Старшыня суда паведамляе абвінавачанаму змест іску і дае яму магчымасць уносіць хадайніцтва і прэрэчанні (§ 201 КПК). У гэты момант абвінавачанаму павінен быць прызначаны абаронца, калі яго ўдзел з'яўляецца абавязковым.

Дадзеная стадыя крымінальнага працэсу можа скончыцца:

1) вынясеннем пастановы аб распачынанні разгляду справы судом

У выпадку, калі суд лічыць, што па выніках папярэдняга расследавання маецца дастаткова дадзеных, каб падазраваць абвінавачанага ў здзяйсненні злачынства, ён выносіць пастанову аб распачынанні разгляду справы судом (§ 203 КПК) і вызначае кампетэнтны суд (§ 207 КПК). Суд можа абмежавана зрабіць змяненні зместу іску (напрыклад, калі асоба абвінавачана ў здзяйсненні некалькіх злачынстваў і ў адносінах да некаторых суд адмаўляе ў распачынанні разгляду справы судом). Пастанова не можа быць абскарджана абвінавачаным (§ 210 КПК).

2) адмовай у распачынанні разгляду справы судом

Калі суд лічыць, што не маеца дастаткова фактычных ці прававых падстаў падазраваць абвінавачанага ў здзяйсненні злачынства, ён адмаўляе ў распачынанні разгляду справы судом (§ 204 КПК). Пракуратура мае права неадкладна абскардзіць такое рашэнне суда (§ 210 КПК). Пракуратура можа ўнесці іск нанова толькі пры наяўнасці новых фактычных дадзеных ці доказаў (§ 211 КПК).

3) часовым спыненнем

Пры адсутнасці абвінавачанага доўгі час ці немагчымасці ўдзельнічаць па іншых прычынах у разглядзе справы суд можа вынесці рашэнне аб часовым спыненні (§ 205 КПК).

4) спыненнем

Пры наяўнасці адпаведных падстаў, якія былі разгледжаны намі раней (§§ 153-154е КПК), суд са згоды пракуратуры можа спыніць разгляд справы.

КПК ФРГ пачынаецца з вызначэння **падсуднасці крымінальных спраў**.

У Германіі маеца дзве прыметы падсуднасці: прадметная (па вертыкалі) і тэрытарыяльная (па гарызанталі). Можна вылучыць таксама экстраардынарную падсуднасць: падсуднасць па сувязі спраў і падсуднасць па судовым рашэнні (напрыклад, пры ўзнікненні спрэчкі аб падсуднасці месца суда вызначае вышэйстаячы суд).

Прадметная падсуднасць вызначаецца ў Законе аб судаўладкаванні [5].

Участковаму суду (*Amtsgericht*) падсудны крымінальныя справы, якія 1) не падсудны вышэйшым судам, 2) пакаранне па якіх не перавышае 4 гадоў пазбаўлення волі ці, калі асоба, якая парушыла крымінальны закон, не падлягае ўтрыманню ў псіхіятрычнай бальніцы і 3) калі пракурор з-за а) асаблівых патрэб абароны пацярпеўшага ці сведкі, б) асаблівага аб'ёму абвінавачання ці в) асаблівага значэння абвінавачання не перадае справу ў зямельны суд (§ 24 Закона аб судаўладкаванні). Суддзі ўчастковага суда разглядаюць крымінальныя справы аднаасобна ці калегіяльна (*Schöffengericht*) у складзе прафесійнага суддзі і двух грамадскіх суддзяў

(*Schöffren*). Па асабліва складаных справах пракурор можа хадайнічаць аб допуску другога прафесійнага суддзі (пашыраны калегіяльны састаў). Аднаасобна крымінальны суддзя ўчастковага суда разглядае праступкі, якія разглядаюцца ў парадку прыватнага абвінавачання ці пакаранне за якія не перавышае двух гадоў пазбаўлення волі.

Зямельны суд (*Landgericht*) разглядае справы аб злачынствах, прама пазначаных у абз. 2 § 74 Закона аб судаўладкаванні (забойства, пакіданне без дапамогі са смяротным вынікам, прычыненне цялеснага пашкодвання са смяротным вынікам і інш. злачынствы, якія мелі вынікам смерць), а таксама справы не аднесеныя да падсуднасці ўчастковых і вышэйшых зямельных судоў. Справы разглядаюцца т.зв. вялікай палатай (3 прафесійныя і 2 грамадскія суддзі), якая можа пастанавіць разгляд справы з двума прафесійнымі суддзямі. Гэта не тычыцца спраў, пазначаных у абз. 2 § 74 Закона аб судаўладкаванні, якія разглядаюцца т.зв. “судом прысяжных” (*Schwurgericht*). Апошні не мае нічога агульнага з расійскім судом прысяжных. У Германіі рашэнне па пытаннях віны і пакарання прымаецца ўсім складам суда. Акрамя гэтага, справы аб эканамічных злачынствах разглядае палата аб эканамічных злачынствах, справы аб злачынствах супраць дзяржавы – палата аб злачынствах супраць дзяржавы (адзіная для акругі вышэйшага зямельнага суда). Таксама можа быць створана палата для разгляду спраў непаўналетніх.

Да падсуднасці вышэйшых зямельных судоў (*Oberlandgericht*) адносяцца справы аб злачынствах супраць дзяржавы і іншых злачынствах, пазначаных у § 120 Закона аб судаўладкаванні, а таксама справы асаблівага значэння, перададзеныя Федэральным генеральным пракурорам. Справы разглядаюцца крымінальным сенатам (3 ці 5 прафесійных суддзяў). Вярхоўны Суд Германіі (*Bundesgerichtshof*) не разглядае крымінальныя справы па першай інстанцыі.

Месца суда вызначаецца па месцы злачынства, ці месцы жыхарства (знаходжання) абвінавачанага, ці месцы затрымання абвінавачанага. Выбар

паміж месцамі залежыць ад пракуратуры, бо канчатковае месца суда вызначаецца месцам, дзе распачата расследаванне.

Такім чынам, можна заўважыць розніцу ў правядзенні крымінальнага працэсу на дасудовых стадыях у Беларусі і Германіі. І гэта не сведчыць аб неабходнасці сляпога капіравання іншаземных норм. Мэтазгодным лічыцца запазычанне палажэнняў нямецкага заканадаўства, якія апраўдалі сябе доўгім часам ужывання. Так, у мэтах судовай эканоміі варта запазычання норма КПК ФРГ аб тым, што пад час судовага разбору можа быць зачытана прызнанне абвінавачанага, якое ён даў суддзе, у т.л. на папярэднім расследаванні. Дзеля гэтага можна прадугледзець у КПК Беларусі магчымасць звароту пракурора да раённага суда па месцы расследавання з просьбай аб правядзенні судовага допыту на папярэднім расследаванні. Суду належыць таксама перадаць вырашэнне пытання аб узяцці асобы пад варту. Выключна суд павінен дазваляць накладанне арышту на рэчы ў памяшканнях друкарняў ці тэле-/радыёстудый.

Літаратура:

1. Ларичев В.В. Система органов уголовного расследования США и Германии // Российский следователь. – 2003. - № 5. – Стр. 42-48.
2. Engländer A. Strafprozessrecht: Examens-Repetitorium. – Heidelberg: C.F. Müller, 2006. – 102 S.
3. Rechtswörterbuch / Hrsg. von Weber K. – 17., neubearbeitete Auflage – München: Verlag C.H.Beck, 2002. – 1756 S.
4. Strafprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. April 1987, 1. Februar 1877 // Strafprozessordnung. – 41., neubearbeitete Auflage – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2006. – S. 1-182.
5. Gerichtsverfassungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 9. Mai 1975, 27. Januar 1877 // Strafprozessordnung. – 41., neubearbeitete Auflage – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2006. – S. 211-252.

Старшы выкладчык кафедры крымінальнага

працэсу і пракурорскага нагляду
юрыдычнага факультэта БДУ,
кандыдат юрыдычных навук
Самарын В. І.